

Kadın Turist Rehberlerinin Yaşadıkları Cinsiyet Kaynaklı Sorunlar, Engeller ve Çözüm Önerileri Üzerine Betimsel Bir Araştırma

Doç. Dr. Sıla KARACAOĞLU¹

ÖZET

Pek çok farklı alanda olduğu gibi turizm endüstrisi ve buna bağlı alt sektörlerde çalışan kadınlar, zaman zaman cinsiyet kaynaklı bazı sorunlar ve engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Söz konusu durum, hem turistlerin memnuniyetini ve deneyimini hem de turist rehberlerinin kariyerlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu nedenle, zorluklara ve güçlüklerle odaklanmak ve bunlara gerçekçi çözümler bulmaya çalışmak önemlidir. Bu araştırma, turist rehberliği mesleğinde kadınların yaşadığı cinsiyet kaynaklı sorunları ortaya koymayı; söz konusu sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerileri sunmayı ve ilgili literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Veri toplama yöntemi olarak nitel bir yaklaşım olan yarı-yapılandırılmış görüşme türü tercih edilmiştir. Amaçlı ve kartopu örnekleme yöntemleriyle 28.03.2024-26.04.2024 tarihlerinde soru formları araştırmaya katılmayı kabul eden profesyonel kadın turist rehberlerine elektronik posta ve diğer dijital platformlar aracılığıyla iletilmiştir. 16 kadın turist rehberinden alınan cevaplar araştırmacı tarafından incelenmiş ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Bulgular, araştırmaya katılım sağlayan rehberlerin tamamının çeşitli cinsiyet kaynaklı olumsuz durumlarla karşılaştıklarına ve büyük çoğunluğu mesleğin erkek egemen olduğunu düşündüklerine işaret etmektedir. Öte yandan, kadın turist rehberlerinin algıladıkları cinsiyet kaynaklı sorun ve engelleri; (1) sektör yapısına (2) toplum ve aile yapısına ve (3) kadınların doğasına ilişkin olarak üç başlık altında toplamak mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Profesyonel Turist Rehberliği, Kadın Turist Rehberleri, Cinsiyet, Sorunlar, Türkiye.

A Descriptive Research on Gender-based Problems, Challenges Experienced by Female Tourist Guides and Solution Suggestions

ABSTRACT

Women employed in the tourism industry and related sub-sectors sometimes face gender-related problems and challenges, as in many other fields. This can have a negative impact on both tourists' satisfaction and experience, as well as the careers of tourist guides. Therefore, it is important to focus on the challenges and difficulties and try to find realistic solutions to them. This study aims to reveal the gender-related problems experienced by female in the tourist guiding profession, offer solutions to overcome these problems, and contribute to the related literature. A semi-structured interview, which is a qualitative approach, was preferred as a data collection method. Between 28 March-26 April, 2024 the researcher used purposive and snowball sampling methods to send questionnaires via e-mail and other digital platforms to professional female tourist guides who agreed to participate in the study. The answers received from 16 female tourist guides were examined by the researcher and subjected to descriptive analysis. The findings indicate that all of the guides who participated in the study have encountered various gender-based negative situations, and the majority of them think that the profession is male-dominated. On the other hand, it is possible to categorize the gender-based problems and challenges perceived by female tourist guides under three headings: (1) the structure of the sector, (2) the structure of society and family, and (3) the nature of women.

Keywords: Professional Tourist Guidance, Female Tourist Guides, Gender, Challenges, Solutions, Türkiye.

¹ Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü, sila.karacaoglu@bilecik.edu.tr

GİRİŞ

Günümüzde kadınların hem evlerinde hem de işyerlerinde farklı toplumsal rollere sahip olduğu görülmektedir. Bu durum temel olarak kadınların eskiye göre daha iyi eğitilmiş, ekonomik açıdan daha güçlü ve kendi kendilerine yetebilen konuma gelmesinden kaynaklanmaktadır. Kadınlar dünya genelinde pek çok farklı iş kolunda çalışmaktadır. Bunlardan biri de hiç şüphesiz ki turizm endüstrisine bağlı alt sektörlerdir.

Birleşmiş Milletlerin “Turizmde Kadın Küresel Raporu”nun (Global Report on Woman in Tourism) 2019 yılında yayımlanan ikinci baskısındaki temel bulgular oldukça çarpıcıdır. Rapora göre dünya çapında turizm iş gücünün çoğunluğunun kadınlardan oluştuğu (%54) bununla beraber kadınların erkeklerden % 14,7 daha az kazandığının altı çizilmektedir. Bu durum cinsiyete dayalı bir ücret farkının benimsendiğini ortaya koymaktadır. Adaletsiz ücret politikasına ek olarak, Afrika’dan Asya Pasifik’e kadar olan coğrafyada kadınların kısıtlayıcı toplumsal cinsiyet normları, basmakalıp yargılar ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kaldığı; sektörde çalışan kadınların cinsel taciz ve güvenlik kaygılarının olduğu vurgulanmaktadır. Öte yandan giderek daha fazla kadının, sektördeki toplumsal cinsiyet önyargılarına meydan okuduğunu ve turist rehberliği gibi bir zamanlar erkeklerin hakim olduğu rolleri günümüzde daha fazla üstlenmeye başladığını da ifade etmektedir. Bu çerçevede teknolojinin kadınlara daha fazla eğitim fırsatı sağlayarak ve turizm pazarına daha kolay erişim yoluyla kadın girişimciliğini teşvik ederek güçlendirmesinde önemli bir faktör olduğu da belirtilmektedir (UNWTO, 2019). Raporda da ortaya konulduğu üzere turizm sektörü günümüzde kadınlar için önemli bir işveren konumunda olup aynı zamanda kadınlara serbest meslek sahibi olmaları için çeşitli fırsatlar da sunmaktadır. Böylece kadınlar bağımsız bir gelir elde etmekte ve aynı zamanda söz sahibi olabilmektedir.

Turist rehberliği mesleği kadınlara hitap eden turizm kariyerlerinden biridir, ancak popüler imgelemde turist rehberi genellikle erkektir (Aloudat, 2017). Esasında bu durumu rakamlar da doğrular niteliktedir. Türkiye özelinde turist rehberi istatistikleri incelendiğinde 2024 şubat ayı itibarıyla toplam 13.364 rehberden, 8864’ünün erkek; 4500’ünün ise kadın olduğu görülmektedir. Kadın rehberlerden eylemli olanların sayısı 2852 iken, eylemli erkek rehberlerin sayısı ise 6579’dur (Turist Rehberleri Odaları Birliği-TUREB, 2024).

Hiç şüphesiz ki turist rehberliği zorlu ve talepkâr bir kariyerdir. Turist rehberlerinden danışmanlık, kültür elçiliği, liderlik, halkla ilişkiler ve satış uzmanlığı, animatörlük, aracılık, arabuluculuk vb. çoklu rolleri dengeli bir şekilde yerine getirmesi beklenmektedir (Aloudat, 2010). Söz konusu ayrılmaz roller turist rehberleri için genellikle baskı ve endişeye neden olmakta ve haksız yere eleştiriye maruz kalabilmektedirler. Bu bakımdan, turist rehberleri işverenler, ziyaretçiler, yerel topluluklar ve aileler gibi farklı tarafları memnun etmek için “uygulanabilir bir denge” bulmak zorundadır. Bu açıdan bakıldığında, bir rehberin birbiriyle çelişen tüm talepleri karşılama ve her kesimi memnun etmesi oldukça zordur. Rehberlik kariyerinin çalışma koşullarından kaynaklanan zorluklar, aile ve sosyal sorumlulukları olan kadın turist rehberlerini daha fazla etkileyerek çeşitli çatışmalar da yaratabilmektedir (Aloudat, 2017). Evlilik, hamilelik, annelik gibi unsurların yanı sıra uzak destinasyonlar ve ağır iklim koşullarına karşı fiziksel dayanıklılık, gece geç saatlerde gerçekleştirilen transferler, turizm merkezlerindeki hijyen ve sağlık koşulları ile menstrual döngüler gibi konular kadın rehberler için temel kaygılardır (Öter ve Sonuç, 2014). Kadın turist rehberlerinin sektörde karşılaştığı bir diğer önemli konu ise cinsel tacizdir. Çoğu kadın için, bir taciz olayını yasal olarak kanıtlama süreci uzun, karmaşık ve sosyal olarak damgalayıcıdır, bu nedenle çoğu mağdur fiziksel ve psikolojik travma ile baş başa kalmakta ve özellikle çalışan kadınlar kariyerleriyle ilgili bir takım olumsuzluk ve zararlarla karşılaşmaktadır (Mousa, Abdelgaffar, Salem, Chaouali ve Elbaz, 2023).

Yukarıda da ifade edildiği üzere iş yaşamında kadınlar, mesleki anlamda bazı engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle, söz konusu sorunlara ve güçlüklerle odaklanmak ve bunlara gerçek çözümler bulmaya çalışmak önemlidir. Öte yandan turizmde istihdam edilen kadınların sorunları üzerine çok fazla çalışma yapılmamış olmakla birlikte özellikle kadın turist rehberlerinin çalışma koşullarına ilişkin akademik çalışmalar ise son derece sınırlı kalmaktadır (Aloudat, 2017; Demirdelen Alrawadieh, 2021; Yenilmez İnce, Yıldırım ve Kılınç, 2021). Buradan hareketle bu çalışma, turist rehberliği mesleğinde kadınların yaşadığı cinsiyet kaynaklı sorunları ortaya koymayı; söz konusu sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerileri sunmayı ve ilgili literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Turist Rehberliği Mesleği ve Mesleğin Turizmdeki Yeri

Tarihsel olarak turist rehberliği mesleği yaklaşık iki bin beş yüz yıllık geçmişle en eski mesleklerden biri olarak kabul edilmektedir (Abd El Kafy, 2020). Bir çok özellik, beceri ve yetkinliğe sahip olmaları gereken turist rehberleri, ziyaretçilere turları boyunca eşlik eder, seyahatlerini kolaylaştırır, turistlerin sorunsuz ve keyifli bir tatil geçirmelerini sağlar ve ziyaret edilen yerler hakkında onlara bilgi verir (Turan, 2017) ve hikayeler anlatır. Bunun yanı sıra, ziyaretçilerin yeni yerleri keşfederken kendilerini rahat ve güvende hissetmelerini sağlamaktan sorumludurlar. Turist rehberlerinin işlerine duydukları heves ve uzmanlık alanları da turistlerin genel seyahat deneyimini büyük ölçüde etkiler ve onlara unutulmaz deneyimler yaşatır (Yuni, Putra, Budiarsa, Sari, Sudiarta ve Subadra, 2023). Sadece çevirmenlik yapmazlar; aynı zamanda turistlerin yeni kültürleri deneyimlemelerini, diğer kültürleri görmelerini, duymalarını, koklamalarını, tatmalarını ve hissetmelerini sağlarlar. Bilgi, beceri, tutum ve davranışlarıyla turistler için rol model olurlar; ziyaretçilerin destinasyon ve yerel halk hakkında kanaat oluşturmalarında da etkili olurlar (Turan, 2017). Başka bir ifadeyle turist rehberleri ziyaretçiler üzerinde çeşitli konularda kalıcı izlenimler bırakırlar. Destinasyonun temsilinde, turistlerin kalış süresi ve yerel toplumun ekonomik kalkınması konularında da rol oynarlar.

Turist rehberleri, turizm endüstrisinin kilit oyuncularından biri olarak (Ap ve Wong, 2001) acentayı ve ziyaret edilen destinasyonu temsil ederler (Kabii, Okello ve Kipruto, 2017). Bu bakımdan turist rehberlerinin turistlere kaliteli hizmet sunup sunmadıkları sadece iş başarısı için gerekli değil, aynı zamanda destinasyonun imajı için de kritik öneme sahiptir (Erana, Tariga ve Baguilat, 2021). Ayrıca, turizmin birden fazla paydaşı olduğundan, her birinin turist rehberinden farklı beklentileri olmaktadır. Dolayısıyla turist rehberliği mesleği, turizm sektöründeki aracı konumu gereği çok çeşitli işletmelerle ve bireylerle uyum içinde çalışmayı gerektiren bir yapıya sahiptir (Gültekin ve İçigen, 2019). Bu bakımdan turist rehberliği hizmeti, turizm şirketleri tarafından sunulan tur hizmetlerinin temel bileşeni olarak atfedilebilir. Öte yandan, turistlerin destinasyondaki deneyimleri ve memnuniyetleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olmaları ve diğer işletmelerle/bireylerle olan ilişkileri yönetmeleri, onları turizm endüstrisindeki sorunlardan en çok etkilenen aktörlerden yapmaktadır.

Turist rehberleri, turistlerin davranışlarını kontrol eden kişilerdir. Turlarda rehberler turist memnuniyetinde özel bir role sahiptir. Çünkü tüm turistik hizmetlerden duyulan memnuniyet ve memnuniyetsizlik ilk olarak turist rehberlerine iletilmekte ve tüm sürecin tek sorumlusu ve muhatabı olarak rehberler görülmektedir. Turistler turları sırasında birçok sorundan onları sorumlu tutarlar; ayrıca tur rehberlerinden turizm destinasyonunda karşılaştıkları tüm engellerle başa çıkmalarını beklerler (Prakash, Chowdhary ve Sunayana, 2010; Prakash, Chowdhary ve Sunayana, 2011). Diğer taraftan seyahat acentaları, turist rehberlerinin mükemmel bir tur yapacağını varsaymaktadır. Herhangi bir sorunun varlığını

kabul etmezler ve şikayet istemezler (Erkol Bayram, 2020). Başka bir ifadeyle turist rehberleri çoğu zaman büyük bir baskı altında çalışırlar (Prakash vd., 2010).

Genel bir değerlendirme yapıldığında, turist rehberlerinin farklı bağlamlarda roller üstlendikleri bilinmektedir. Prakash ve Chowdhary (2010) turist rehberlerinin önemine atıfta bulunmuş, bu mesleğin “turizm değer zincirinde temel bir faaliyet olduğunu” ifade etmiştir. Bununla birlikte, turist rehberlerinin yaşadıkları sorunlar ve zorluklar oldukça fazladır ve bunlar turistlere sunulan hizmet kalitesini olumsuz etkileyebilir.

Turist Rehberliği Mesleğindeki Sorunlar ve Zorluklar

Turist rehberliği çoğu zaman insan ilişkilerinin, eğlencenin ve sosyalleşmenin yoğun; iş tatmininin ve ekonomik kazancın ise yüksek olduğu bir meslek olarak algılanmaktadır. Turist rehberleri turizm endüstrisinde önemli rollere sahip olmakla birlikte bu çeşitli roller, rehberlerin omuzlarına kimi zaman ağır ve zor sorumluluklar da yüklemektedir (Gümüş Dönmez, Gürlek ve Karatepe, 2023). Turist rehberleri ayrıca, sektörün ve mesleğin doğası gereği ortaya çıkan ve performanslarını olumsuz yönde etkileyebilen pek çok güçlük ve sorunla da karşı karşıya kalabilmektedir.

Turist rehberlerinin başlıca sorunları; mevsimsellik, yarı zamanlı çalışma, iş garantisinin olmayışı ve sosyal hakların güvencesizliği (Ababneh, 2017; Aloudat, 2017; Abd El Kafy, 2020), düşük ücret (Ap ve Wong, 2001; Prakash vd., 2010; Chilembwe ve Mweiwa, 2014), yetersiz, ağır ve zor çalışma koşulları (Ababneh, 2017; Melia, 2017; Shidende, Kaijage, ve Möbs, 2019), tur iptalleri ve gecikmeler (Aloudat, 2017), uzun ve belirsiz çalışma saatleri (Ababneh, 2017; Dumanlı ve Köroğlu, 2018), sürekli farklı yerlere gerçekleştirilen seyahatlerden dolayı meydana gelen mesleki hastalıklar (Ulusoy Mutlu, Balıkoğlu, Akgül ve Köroğlu, 2024) ve kazalar (Tsaur ve Lin, 2014) doğal afetler ve terörizm gibi risklerin yüksekliği (Abd El Kafy, 2020), uzun süre turistlerle beraber olunması (Hwang ve Lee, 2019), aşırı iş talepleri ve özel hayat için sınırlı zaman (Yazıcıoğlu, Tokmak ve Uzun, 2008; Akgündüz ve Eser, 2022), destinasyondaki gerekli altyapı ve üst yapı eksikliği nedeniyle turist deneyiminin yönetiminin zorlaşması (Rabotić, 2010; Karacaoğlu ve Sert, 2018; Özkan, 2022), kaçak rehberlik faaliyetleri, acentaların taban ücretin altında ücret teklif etmesi ve geç ödeme yapması vb. etik olmayan sektör uygulamaları (Chowdhary ve Prakash, 2010; Güzel, Türker ve Şahin, 2014; Karacaoğlu ve Sert, 2018), mesleki örgütlenmedeki ve bürokrasideki aksaklıklar (Özkan, 2022) olarak literatürde yer almaktadır. Söz konusu durumlar turist rehberlerini olumsuz etkilemekte ve kimi zaman kariyer alanlarını değiştirme konusunu düşünmelerine neden olabilmektedir (Abd El Kafy, 2020).

Yukarıda ifade edildiği üzere turist rehberliği mesleğinin cinsiyetten ayrı tutulmaksızın pek çok sorunu olduğu açıktır. Bununla beraber, kadınlara özgü mesleki problemlerin varlığı da yadsınamaz bir gerçektir. Buradan hareketle turizm sektöründe sayıca azımsanmayacak kadar çok sayıda olan kadın turist rehberlerinin meslekle ilgili yaşadığı sorunların belirlenmesinin ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunulmasının hem sektöre hem de literatüre katkı sağlaması açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

Kadın Turist Rehberlerinin Meslekte Yaşadığı Sorunlara ve Zorluklara İlişkin Literatür

Her ne kadar turist rehberliği mesleği ve turist rehberleri turizme büyük katkıda bulunsa da, turizm endüstrisinin diğer alt sektörleriyle karşılaştırıldığında, ilgili alan üzerinde yapılan ampirik araştırmaların nispeten sayıca daha az olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle turist

rehberliği mesleği ilgi çekici ve faydalı olarak görölse de genellikle ihmal edilen bir konu olarak turizm akademisinin ‘‘Cindirella’’sı olmuştur denilebilir (Mak, Wong ve Cheng, 2011).

Turist rehberlerinin yaşıdığı genel mesleki sorunların tespitine yönelik pek çok ulusal ve uluslararası araştırma yürütülmesine rağmen (Ercenk, 1992; Ap ve Wong, 2001; Batman, 2003; Karamustafa ve Çeşmeci, 2006; Akbulut, 2006; Yarcan, 2007; Yazıcıoğlu vd., 2008; Wang, Jao, Chan ve Chung, 2010; Prakash vd., 2011; Çetin ve Kızılırmak, 2012; Hu ve Wall, 2013; Güzel vd., 2014; Tsaur ve Lin, 2014; Güzel ve Köroğlu, 2015; Ababneh, 2017; Taştan ve Genç, 2017; Meged, 2017 ; Xu ve McGehee, 2017; Yenipınar, Çınar ve Bak, 2017; Güzel ve Şahin, 2018; İlhan ve Soybalı, 2018; Karacaoğlu ve Sert, 2018; Karamustafa ve Kılıçhan, 2019; Pelit ve Katırcıoğlu, 2018; Hacıoğlu, Saylan ve Sümbül, 2018; Karakaş, 2018; Büyüktepe, Gökdemir ve Korkmaz, 2019; Abd El kafi, 2020; Aloudat, Black ve Everett, 2020; Ballenger, 2021; Eser ve Şahin, 2021; Erana vd., 2021; March, 2022; Barakazi, 2022) kadın turist rehberlerinin turizm sektöründe karşılaştıkları zorluklar ve engellerle ilgili yapılmış çalışma sayısının görece daha sınırlı olduğu dikkat çekmektedir (Toriyama, 2004; Köroğlu, Şahin ve Tetik, 2007; Zengin, Erkol ve Eker, 2014; Zafarghandi, 2016; Aloudat, 2017; Masadeh, Al-Ababneh, Al-Sabi ve Allah, 2018; Mohammed, 2018; Arslan ve Şimşek, 2018; Erkol Bayram, İpar, Keskin ve Ak, 2018; Köroğlu, Ulusoy Yıldırım ve Balıkoğlu, 2020; Erkol Bayram, 2020; Demirdelen Alrawadie, 2021; Yenilmez İnce vd., 2021; Susanty, Idrus, Sriwi, Paturusi ve Antara, 2021; Ateş, Kazan ve Soybalı, 2022; Mousa vd., 2023).

Turist rehberliği mesleğinin önemli aktörlerinden biri olan kadın turist rehberlerin sorunları çok çeşitli ve kapsamlıdır. Bu sorunların giderilmesinin sektöre büyük katkı sağlayacağı kuşkusuz herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir (Erkol Bayram, 2020). Kadın rehberler tur rehberliği faaliyetlerini yerine getirirken sosyal ve kültürel boyutlar da dahil olmak üzere hem iç hem de dış kaynaklı çeşitli zorluk ve sorunlarla karşılaşmaktadır (Susanty vd., 2021). Toriyama (2004), Mısırlı kadın turist rehberleri ile gerçekleştirdiği araştırma sonucunda katılımcıların en çok ev ve iş yaşantısını dengelemede güçlük yaşadıklarını ortaya koymuştur. Bunun yanı sıra, toplumda kadın turist rehberlerinin ailelerini ihmal ettiği ve ahlaka uygun olmayan yabancı yaşam tarzını benimsemeye açık oldukları gibi olumsuz ve zorlayıcı bir takım bakış açılarıyla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Köroğlu vd., (2007) araştırmalarında kadın turist rehberlerinin mesleklerini yerine getirirken karşılaştıkları en temel problemin aile hayatlarıyla ilgili olduğunu ortaya koymuştur. Buna göre kadın turist rehberleri yaşadıkları başlıca sorunlara; mesleğin aile hayatını olumsuz etkilemesi, bebeklerine ve/veya çocuklarına yeterince zaman ayıramamaları, bayram, yılbaşı ve diğer özel günlerde çalışma zorunluluğu olması ile eşleri/erkek arkadaşları tarafından kıskanılmalarını örnek vermişlerdir. Zengin vd., (2014), kadın turist rehberlerinin mesleklerini icra ederken çalışma arkadaşlarının ve turistlerin cinsel tacizlerine uğradığı, seyahat acentalarının kendilerine tur vermekten kaçındığı, birlikte çalıştıkları erkeklerin sözlerini yerine getirmek istememeleri, kaba davranışları ve sözleri ile ailesel ve toplumsal baskıya maruz kalmaları gibi bir dizi zorlukla karşı karşıya kaldıklarını tespit etmiştir. Zafarghandi'nin (2016) İranlı kadın turist rehberleri üzerine yürüttüğu araştırmada genel olarak ailelerin (özellikle babaların) bu mesleği kadınların geleneksel rollerine uygun bulmadığı, kadınlar için tehlikeli olduğunu ve iş-yaşam dengesi açısından da kadınların bu yükü kaldıramayacağını düşündüklerini göstermektedir. Bununla beraber kadın rehberin mesleğe ilişkin bakış açıları gayet olumludur.

Aloudat, (2017) Ürdünlü kadın turist rehberlerinin mesleklerine ilişkin olumlu kariyer algıları olduğu, bununla beraber kimi olumsuz toplumsal engellerle karşılaştıkları sonucuna ulaşmıştır. Muhafazakar bir toplum olan Ürdün'de turizm sektöründe kadın rehberler erkek meslektaşlarıyla eşit olarak görülmemekte ve düşmanca tavırlarla karşılaşabilmektedir. Erkol Bayram vd.'nin (2018), kadın turist rehberlerinin toplumsal rolleri ve çalışma hayatlarında karşılaştıkları cinsiyet temelli sorunlar üzerine yürüttükleri araştırma sonucunda edilen

bulgular, yaşanan problemlerin çoğunlukla seyahat acentası yetkili ve çalışanları kaynaklı olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra taciz konusu da bir diğer çarpıcı bulgu olmuştur. Arslan ve Şimşek (2018), önem sırasına göre kadın turist rehberlerinin yaşadığı zorlukları (1) toplumsal ve ailevi sorunlar, (2) iş arkadaşları ve meslektaşlarıyla yaşanan sorunlar, (3) seyahat acentalarıyla yaşanan sorunlar, (4) sektörün ve rehberlik mesleğin özelliğinden kaynaklanan sorunlar, (5) müşterilerle yaşanan sorunlar ile (6) denetim ve eğitim sorunları olarak altı kategoride sınıflandırmıştır.

Mohammed (2018), Mısır'da gerçekleştirdiği çalışmada kadın turizm çalışanlarının ve araştırma konusu özelinde turist rehberlerinin bariz bir şekilde cinsiyet ayrımcılığına ve çeşitli kariyer engellerine maruz kaldığını ifade etmektedir. Benzer şekilde, Masadeh, vd.,'nin (2018) çalışmaları da Ürdünlü kadın turist rehberlerinin kariyer gelişimine yönelik engellerin dini inançlar ile kadına ataerkil toplumda atfedilen kültürel rollerden kaynaklandığını vurgulamaktadır. Araştırmaya katılanlar, bir kadın için turist rehberliği mesleğinin aile yapısının bütünlüğüne zarar vereceği ve büyük bir tehdit oluşturacağı konusunda hemfikirdir. Köroğlu vd., (2020), araştırmalarında kadın turist rehberlerinin görevlerini yerine getirirken en fazla araç sürücüleriyle sorun yaşadığını bulgulamıştır. Bunun yanı sıra, tur esnasında kadın turist rehberlerinin başaramayacaklarını düşünülmesinden kaynaklı sürekli müdahale edilmesi ile tur sonrasında geç saatte eve ulaşım konuları da yaşanan diğer güçlüklerdir. Demirdelen Alrawadieh, (2021) kadın turist rehberlerinin yaşadığı sorunları; (1) cinsiyetten kaynaklı zorluklar, (2) mesleğin doğası gereği yaşanan sorunlar, (3) hizmet sağlayıcılar ile ilgili sorunlar ve (4) turistlerle yaşanan sorunlar olarak tespit etmiştir. Yenilmez İnce vd.,'e ait (2021) araştırma bulguları kadın turist rehberlerinin mesleği erkek egemen bir iş olarak düşündüklerine ve kimi zaman psikolojik şiddete (mobbinge) maruz kaldıklarına işaret etmektedir. Bununla beraber katılımcılar, kadın turist rehberlerinin erkeklere kıyasla duygusal zekalarının ve problem çözme becerilerinin daha iyi olduğunu düşündüklerini de ifade etmektedirler. Ayrıca, mesleğin en güç yanının uzun yolculuklar nedeniyle ev, aile ve çocuklarla yeterince ilgilenememe durumu olduğuna vurgu yapmaktadırlar.

Ateş vd., (2022) kadın turist rehberlerinin meslek hayatlarında ayrımcılığa maruz kalıp kalmadıklarını belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarının sonucunda pek çoğunun negatif ayrımcılıkla karşılaştığı ortaya çıkmıştır. Cinsiyete dayalı başlıca ayrımcılıklar; genel olarak seyahat acentalarının kadın turist rehberlerinin turları iyi yönetemediklerini düşünmeleri ile tur esnasında kadın turist rehberlerinin şoförler, turistler ve meslektaşları tarafından sözlü/cinsel tacize maruz kalmaları olarak saptanmıştır. Mousa vd.,'nin (2023) seyahat acentalarında çalışan Mısırlı kadın turist rehberleri üzerinde yaptıkları araştırmanın bulguları, katılımcıların acenta ve diğer turizm işletmeleri yöneticileri tarafından cinsiyetçi jestler, şakalar ve fiziksel tacizler de dahil olmak üzere birtakım rahatsız edici davranışlarla karşılaştıklarını göstermektedir.

YÖNTEM

Sosyal bilimlerde kullanılan nicel yöntemler genellikle evrensel genellemelere ulaşma çabasıdayken, nitel yöntemler ise belirgin bir özel alanı inceleme yönelimindedir. İnsan ve topluma ait olgu ve olayların açıklanmaktan çok anlaşılmayı ve keşfedilmeyi bekleyen karmaşık anlamlar dünyası olması sebebiyle nicel yöntemlerden ziyade nitel araştırmanın özgün formuna yatkın olduğu söylenebilir. Dolayısıyla nitel araştırmalar dünyanın sosyal yönü ile ilgilenir ve insanların olay ve olgular karşısında neden böyle davrandığını, tutum ve davranışların arkasında yatan nedenlerin neler olduğu, kişi ve toplumların gerek birbirlerinden gerekse çevrelerinde olup bitenden nasıl etkilendiği, kültürlerin neden ve nasıl oluştuğu ve

geliştiği, sosyal grupların nasıl iletişim kurduğu gibi özellikli sorulara cevap aramaktadır (Baltacı, 2019). Buradan hareketle, çoğunlukla araştırma probleminin derinlemesine keşfedilmesine ve sosyal gerçekliğin farklı yönlerinin anlaşılmasına imkan sağladığı için bu çalışmada nitel araştırma yöntemi seçilmiştir. Ayrıca, genellikle nitel veri seti üzerinde detaylı ayırıtırma gerektirmeyen verilerin işlenmesinde kullanılan betimsel analizden yararlanılarak temel anlamda sorunun nedenlerini analiz etmekten ziyade mevcut durumun ortaya koymaya konulması da hedeflenmiştir. Araştırma; kadın turist rehberlerinin gözüyle mesleklerini icra ederken karşılaştıkları sorunların neler olduğunun ortaya konulmasını ve mevcut duruma ilişkin zm nerileri geliştirilmesini amaçlamaktadır.

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak nitel bir yaklaşım olan yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu yaklaşım, ilgilenilen olguya ilişkin tarafsız ve bütünsel bir bakış açısı elde etmeyi kolaylaştırması (Tsaur ve Lin, 2014) açısından araştırmada tercih edilmiştir. Soru formunda katılımcıların demografik bilgilerinin (yaş, medeni durum, eğitim durumu, meslekte çalışma yılı, çalışma şekli vb.) elde edilmesine yönelik soruların yanı sıra açık uçlu araştırma soruları da yer almaktadır. Söz konusu sorular oluşturulurken ulusal ve uluslararası literatürden yararlanılmıştır (Toriyama, 2004; Zafarghandi, 2016; Aloudat 2017; Arslan ve şimşek, 2018; Masadeh vd., 2018; Köroğlu vd., 2020; Demirdelen Alrawadieh, 2021; Ateş vd., 2022; Mousa vd., 2023). Bu kapsamda aşağıdaki araştırma sorularının yanıtları aranmıştır:

1. Mesleğinizi icra ederken cinsiyet kaynaklı sorunlar ve engellerle karşılaşıyor musunuz? Bu sorunlardan detaylı olarak bahseder misiniz?
2. Yaşadığınız sorunlarla baş etme yöntemleriniz nelerdir?
3. Yaşadığınız sorunların zmne yönelik önerileriniz nelerdir?

Araştırmanın evrenini, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı alışma kartına sahip en az 1 yıl çalışma tecrübesi olan eylemli kadın turist rehberleri oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, soru formları amaçlı ve kartopu örnekleme yöntemleriyle araştırmaya katılmayı kabul eden profesyonel kadın turist rehberlerine elektronik posta ve diğer dijital platformlar aracılığıyla iletilmiştir. Görüşme formlarının uygun kişilere ulaştırılmasında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Turizm Rehberliği Daire Başkanlığı personeli, meslek odaları ve serbest çalışan turist rehberlerinden yardım alınmıştır.

Görüşme tekniğinin kullanıldığı araştırmalarda örnekleme sayısının belirlenmesinde, toplanan verinin kalitesi ve tekrar edilmesi ilkesi önemli olmakla beraber, literatürde genel olarak örnek büyüklüğünün en az 15 olması önerilmektedir (Mason, 2010). 28.03.2024-26.04.2024 tarihlerinde araştırmaya katılmayı kabul eden 16 turist rehberinden alınan cevaplar araştırmacı tarafından incelenmiş, yanıtlarının tekrar ettiği görülmüş ve veri doğunluğuna ulaşıldığı düşünüldüğünden görüşmelere son verilmiştir. Ardından elde edilen yanıtlar bilgisayar ortamına aktarılmış, Excel programı vasıtasıyla düzenlenmiş ve betimsel analize tabi tutulmuştur.

Betimsel analizde elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenerek yorumlanmaktadır. Araştırmacının yapacağı yorumlar arasında ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması işlemleri yer almaktadır. Veri analizi için çalışma sorularından, çalışmanın kavramsal çerçevesinden ya da görüşme veya gözlemde yer alan boyutlarından yola çıkarak veri analizi için bir ereve oluşturulmakta ve oluşturulan bu çerçeveye göre verilerin hangi temalar altında organize edileceği ve sunulacağı belirlenmektedir (Yıldırım ve şimşek, 2011). Bu çalışmada kadın turist rehberlerinin mesleklerini icra ederken karşılaştıkları cinsiyet kaynaklı sorunlar uygun alt kategorilere göre ayrılmaya çalışılmıştır.

BULGULAR

Kadın Turist Rehberlerinin Sosyo-Demografik Durumları

Araştırma bulguları kapsamında öncelikle turist rehberlerinin sosyo-demografik özelliklerine ilişkin veriler derlenmiştir. Tablo 1’de görüldüğü üzere her bir katılımcıya R,1; R,2; R,3;...R,16 şeklinde kodlar verilmiştir ve sonraki bulgular kapsamındaki alıntılar da bu kodlara göre aktarılmıştır.

Tablo 1. Kadın Turist Rehberlerinin Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Medeni Durum	Mesleki Tecrübe Yılı	Çalışma Şekli	Çalışma Kartı Türü	Bağlı Olduğu Oda
R1	32	Bekar	8	Serbest	Ülkesel	GARO
R2	37	Evli	11	Serbest	Ülkesel	NERO
R3	26	Evli	4	Serbest	Bölgesel	NERO
R4	38	Evli	14	Serbest	Ülkesel	ŞURO
R5	40	Bekar	10	Serbest	Ülkesel	ANRO
R6	39	Evli	15	Serbest	Ülkesel	İRO
R7	23	Bekar	2	Serbest	Bölgesel	ANRO
R8	43	Bekar	20	Serbest	Ülkesel	ATRO
R9	57	Bekar	25	Serbest	Ülkesel	ANRO
R10	29	Bekar	4	Serbest	Bölgesel	İRO
R11	35	Bekar	14	Serbest	Ülkesel	İRO
R12	32	Bekar	4	Serbest	Bölgesel	ŞURO
R13	53	Evli	32	Serbest	Ülkesel	BURO
R14	30	Bekar	5	Serbest	Bölgesel	NERO
R15	27	Bekar	3	Serbest	Bölgesel	ŞURO
R16	45	Bekar	21	Serbest	Ülkesel	İRO

Araştırmaya katılım sağlayan kadın rehberler, 23-57 yaş aralığındadır. Medeni durum açısından incelendiğinde 16 katılımcıdan 5’inin evli; 11’inin ise bekar olduğu anlaşılmaktadır. Rehberlerden en fazla mesleki tecrübeye sahip olanın 32 yılı; en az tecrübeye sahip olanın ise 2 yıldır sektörde hizmet verdiği görülmektedir. Bunun yanı sıra bütün kadın turist rehberlerinin mesleklerini serbest (bağımsız) olarak icra ettikleri sonucuna ulaşılmaktadır. Çalışma kartlarında yazan alan açısından ise 10’unun ülkesel; 6’sının ise bölgesel rehber olduğu görülmektedir. Son olarak kadın rehberlerin yedi farklı meslek odasına bağlı olarak çalıştıkları tespit edilmiştir.

Kadın Turist Rehberlerinin Mesleklerini İcra Ederken Karşılaştıkları Cinsiyet Kaynaklı Sorunlar ve Engeller

Araştırma kapsamında ilk olarak kadın rehberlere mesleklerini icra ederken cinsiyet kaynaklı sorunlar ve engellerle karşılaşp karşılaşmadıkları sorusu yöneltilmiştir. Araştırmaya katılan rehberlerin tamamı kadın oldukları için dezavantajlı ve olumsuz durumlarla karşılaştıklarını ifade etmiştir. Söz konusu sorun ve engelleri; (1) sektör yapısına (2) toplum ve aile yapısına ve (3) kadınların doğasına ilişkin olmak üzere üç başlık altında toplamak mümkündür.

Sektör Yapısına İlişkin Sorunlar ve Engeller

İş dünyasında genel olarak kadınların erkek meslektaşlarına kıyasla aşmaları gereken daha fazla engel bulunduğu söylenebilir (Hlanyane ve Acheampong, 2017). Turist rehberliği işinin doğası da, insanların bu mesleği erkeklere daha uygun bir meslek olarak görmesine neden olmuştur (Yenilmez İnce vd., 2021). Kadın rehberler, mesleğin genel algı itibariyle “kadın işi” olarak görülmediğini ifade etmekte; kadın olduğu için onlara tur vermeyi ya da emeklerinin karşılığını eksiksiz ödemeyi tercih etmeyen acentaların varlığından şikâyet etmektedir

(Demirdelen Alrawadieh, 2021). Söz konusu durumlara ilişkin katılımcı düşünlerinden bazıları şu şekildedir:

“..Özellikle acentalar erkek rehberlerle otel, restoran ve alışveriş işletmecilerinin diyaloglarının daha yakın olduğunu düşünüyorlar. Turlarda problem yaşamayacaklarına inanmalarından dolayı da işleri erkek rehberlere vermeyi tercih ediyorlar. Aynı şekilde özellikle yerli gruplar da sanki kadın rehberler turu yönetemezmiş, sorun çıkarmış gibi erkek rehber talebinde bulunabiliyorlar...” (R,5).

“Acenta yetkilileri ve araç kaptanları erkek rehberlere daha çok güveniyor ve ciddiye alıyor. Bu durum da kadın rehberlerin turdaki hakimiyetine zarar veriyor..” (R, 12).

“..Sektör kesinlikle erkek rehberler tarafından daha yoğun bir şekilde paylaşılıyor. Kadın bir rehber olarak acentalara ulaşmak ve onlardan iş almak erkek rehberlere nazaran daha zor. Sektörde erkekler arasında işbirliği ve kayırmacılık çok fazla yapılıyor..” (R, 9).

Turizmde, kadınların cam tavan sendromuyla karşılaşması ve engellenme olasılığı oldukça yüksektir (Yazıt ve Demirdelen, 2018). Karşı cinsin kadın turist rehberlerine kötü davranması, denetlemeye çalışması ve psikolojik baskı yapması da sektörün en önemli sorunları arasındadır (Yenilmez İnce vd., 2021). Bu konuda katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“..Turist rehberliğinin iletişim, anlayış, empati, nezaket ve misafirperverlik gerektirdiği için kadınlara daha uygun bir meslek olduğunu düşünüyorum. Erkek rehberler de bunun farkında ve bizim onlardan daha başarılı olabileceğimizi biliyorlar. Sektördeki rekabetin biraz da buradan kaynaklandığını söyleyebilirim..” (R, 13).

“Kadın rehberler, erkek acenta sahipleri tarafından daha savunmasız olarak görülebiliyor. Pek çok kez tur sonunda; turun yorucu olmadığı, kısa sürdüğü ve turu çok ucuza aldıkları için kendilerinin de kazanamadıklarını iddia ettiklerine ve daha az ücret ödemeye çalıştıklarına şahit oluyorum..”(R,2).

Seyahat sektörü, genel itibariyle erkek egemen bir yapıdadır. Seyahat acentası yöneticileri, tur otobüsü şoförleri ve sektörün diğer çalışanları, özellikle genç olduklarında kadın rehberlerle güç çatışması yaşayabilmekte ve onlara itaat etmekten hoşlanmamaktadır (Öter ve Sonuç, 2014). Bu duruma örnek olarak kadın bir rehberin görüşleri şu şekildedir:

“..Mesleğimi icra ederken kadın olduğum için tabii ki sorunlarla karşılaşıyorum. Özellikle araç kaptanlarının tamamının ve acenta sahiplerinin büyük çoğunluğunun erkek olması nedeniyle zaman zaman küçük görülme ve ciddiye alınmama durumları olabiliyor. Örnek vermek gerekirse otobüste anlatım yaptığım esnada yol tarifi için sözümü sık sık kesen veya anlatımın akışını bozan kaptanların üslubu ya da söylediğim şeylere karşı çeşitli itirazlar geliştirilmesi beni çok rahatsız etmekte..”(R,1).

Katılımcılar sektörün yapısı ve erkek çalışanlar ile ilgili olarak karşılaştıkları saygısız davranışlara ilişkin aşağıdaki örnekleri de vermektedir:

“..Benim bir kadın olarak yaşadığım en temel sorunlardan birisi gerek acenta çalışanları (kaptan, apranti, acenta yetkilisi) gerekse diğer turizm işletmesi çalışanlarının (otel, restoran çalışanı ve alışveriş işletmecileri) bulunduğu ortamda konuşmalarına dikkat etmemeleri, saygı duymadan kaba ve argo muhabbetler yapmaları..” (R,6).

“..Yaşamıyorum demeyi çok isterdim ancak özellikle cinsiyetten kaynaklı çok fazla problem ile karşılaşmaktayım. Sarkıntılık, dikkate alınmama ya da ata erkilliğe alışmış erkeklerin kadın yönetimine girmek istememesi gibi..” (R,8).

Cinsel taciz aynı veya karşı cinsten kişiler arasında meydana gelebilse de mağdurların ezici çoğunluğunun kadın, failerin ise erkek olduğu literatürde bildirilmektedir (Mousa, vd., 2023). Özellikle kadın turizm çalışanlarının sözlü veya fiziksel tacize uğraması konusundaki araştırmaların sayısının ilgili alan yazında çok yeterli olmadığı söylenebilir (Alrawadieh, Demirdelen Alrawadieh, Olya, Erkol Bayram ve Kahraman, 2021). Bununla beraber, cinsel

taciz (ziyaretçiler, otobüs şoförleri, iş arkadaşları vb. tarafından) kadın rehberler tarafından sıklıkla yaşanan ve paylaşılan bir şikayet konusudur (Öter ve Sonuç, 2014).

“..Toplum olarak maalesef haddimizi kolay aşabilme özelliğine sahibiz. Özellikle giyiminiz, tavrınız ve konuşmalarınız karşı cins tarafından farklı algılanabiliyor. Birlikte çalıştığımız insanlardan hizmet verdiğiniz turistlere kadar herkesle gereksiz diyaloglar yaşanabiliyor, cinsiyetçi sözlere, jestlere ve şakalara maruz kalınabiliyor..”(R,1).

“..Özellikle konaklamalı turlarda bazı erkek misafirlerin yaşattığı stresten oldukça rahatsızım.. Erkek misafirlerin rehberle gereksiz ve fazla yakın diyalog kurma isteği, sözlü ve bazen de fiziksel tacizde bulunma teşebbüsü, alkol aldıktan sonra gece mesaj atılması veya rehberin odasına bir şey sormak bahanesiyle gelmeye çalışılması gibi can sıkıcı olaylarla çokça karşılaşılıyor..”(R,5).

Toplum ve Aile Yapısına İlişkin Sorunlar ve Engeller

Turizm sektöründe kadın istihdamı sorunları sadece sektörün yapısından ve/veya sektörde çalışan/ilişkili kişilerden kaynaklanmamaktadır. Kadınların, ailelerinin ve toplumun turizm olgusuna bakış açısı da sorunları pekiştirmektedir. Yapılan araştırmalara göre kadınların yarısından fazlası ailelerinin desteğini hissetmemekte, aile ve iş rolleri açısından çatışmalar yaşamaktadır (Erkol Bayram, 2020).

Turizm sektörü kadınlar için önemli bir işveren konumunda olup, serbest meslek sahibi olmaları için çeşitli fırsatlar sunmakta, böylece bağımsız bir gelir elde etmekte ve aynı zamanda kadınların toplumsal yaşamlarını etkilemektedir. Bununla beraber, turist rehberliği mesleği özelinde muhtemelen işin stresli olabilen ve dışarıda uzun saatler geçirmeyi gerektiren doğası, onun erkek egemen bir kariyer olarak görülmesine neden olabilmektedir (Aloudat, 2017). Konuyla ilgili olarak bir rehberin düşünceleri aşağıda yer almaktadır.

“..2009 yılında apranti olarak çıktığım bir turda yaşlı teyzelerin turist rehberliğiyle ilgili bana söylediklerine hatırladıkça hala gülerim: ‘..Kızım bu iş zor, sen kız başına nasıl yapacaksın? Rehberliği bırakıp başka bir meslek bulmalısın, evlendiğinde bu işi yapamazsın...’ diyerek bana güya yol gösterici rolü üstlenmişlerdi o zaman. Yıllar geçti ben mesleğimi mutlu şekilde yaptım ve hep de iyi ki dedim. Yani toplumsal baskının en çok karşılaşılan sorun olduğu düşüncesindeyim ona rağmen deneyimlerimle görüyorum ki planlı, detaycı ve titiz yapılarıyla bu mesleği kadınlar erkeklere göre çok daha iyi yapıyor..”(R, 4).

Genel olarak muhafazakar toplumlarda kadınların turist rehberliği mesleği kariyeriyle ilgili olumsuz algılar mevcuttur. Turist rehberliğinin kadınlar için kabul edilemez bir iş olarak görülmesi nedeniyle bazı kültürel engeller ortaya çıkmaktadır (Aloudat, 2017). Bu konuya ilişkin farklı katılımcıların görüşleri şu şekildedir:

“..Ailenin bir kız evladın sürekli yolda olmasını kabullenmesi biraz zor oluyor. Bundan ötürü sürekli bir vazgeçirme çabası söz konusu..”(R, 12).

“..Mesleğimin başlarında iken benimle ilgili aileme baskı kurmaya çalışan akrabalarım oldu. ‘..erkeklerle mi gidecekmış, ne demek otelde kalacakmış, ne işi var otobüslerde, böyle iş mi olur, otursun evinde, ahlakımıza uymaz..’ gibi son derece cinsiyetçi ve çağ dışı yaklaşımlarla da mücadele etmek zorunda kaldım..”(R, 15).

“..Rehberliğin doğası gereği günlük yaşam alanından uzakta, uzun saatler çalışmayı gerektiren bir meslek olması zaman zaman toplumsal baskı oluşturmaktadır. Bu baskı tabii ki cinsiyet eşitsizliğinin doğurduğu bir baskıdır. Aynı zamanda bu baskı bir nevi mesleğin prestijine yapılmış bir hakaret mahiyetindedir. Toplumumuzda en prestijli mesleklerden biri olarak kabul edilen doktorluk mesleğini icra ederken geç saatlerde nöbet tutmak zorunda olan, işinden dolayı evine geç gelen veya geç saatte işi nedeniyle gece evinden ayrılan kadınlara herhangi bir baskı uygulanmazken; rehberlik mesleğini

icra etmek üzere evinden ayrılan, geceyi evinde geçirmeyen, geç saatlerde eve gelen veya turun yapısı gereği geç saatlerde evden çıkan bir kadın yadırganıyor ve yargılanabiliyor..” (R, 6).

“..Bir kadının turist rehberi olup konaklamalı turlara çıkıyor olmasını başta aile kabul etmiyor. Kazancı ne olursa olsun ailenin gözünde evde oturması gereken veya öğretmen, memur gibi düzenli çalışma hayatı olan işler yapman gerektiği düşünülüyor. Kıskanç biriyle birlikteyse kadın zaten bu meslekte uzun süre dayanmıyor. Ya meslekten ya da karşısındaki kişiden vazgeçiyor..” (R, 14).

Rehberlik mesleğinin çalışma koşullarından kaynaklanan zorluklar, aile ve sosyal sorumlulukları olan kadın turist rehberlerini daha fazla etkileyebilecek çeşitli çatışmalar yaratmaktadır (Hlanyane ve Acheampong, 2017). Konuya ilişkin katılımcılardan birinin ifadesine aşağıda yer verilmektedir:

“..Eşimle, ailemle ya da arkadaşlarımla birlikte olmam gereken özel günlerde bile çalışmak zorunda olmak, istediğim şekilde plan yapamamak ya da planları iptal etmek durumunda kaldığımda sorunlar yaşıyabiliyorum ve strese giriyorum..” (R, 3).

“..Sürekli şehir dışına çıkmak zorunda olmak ve ne zaman tura çıkılacağına takviminin belli olmamasından dolayı düzenli bir ev hayatı yaşayamıyor, çoğunlukla özel günlerde ailemize vakit ayıramıyoruz. Ben bekar olduğum için şehir dışı turu almakta zorlanmıyorum ancak evli kadın rehber arkadaşlarımla acentacıların tercih ermediğine şahit oluyorum..” (R, 5).

Bir başka durum da kadın turist rehberlerinin eşlerinin/ailelerinin özellikle uzun mesafeli turlara çıkmasını istememeleridir (Yenilmez İnce vd., 2021). Bu durumun esas nedeninin, kadınların birincil görevini, niteliklerinden bağımsız olarak ev içi sorumluluklarını ve aile ihtiyaçlarını karşılamak olarak gören anlayıştan ve bazen de evden uzaklaşmanın aile bütünlüğünü tehdit edeceği algısından kaynaklandığı söylenebilir. Özellikle evli ve çocuk sahibi rehberlerin ikili rol yaklaşımına ilişkin daha çok sorun yaşadığı bilinmektedir (Erkol Bayram, 2020). Bir katılımcı konuyla ilgili düşüncelerini şu şekilde ifade etmiştir:

“..Daha fazla kazanç elde edeceğimi bildiğim halde evdeki sorumluluklarım ve çocuklarımdan ötürü Anadolu ve back to back (ardışık) turlarını maalesef kabul edemiyorum. Bunun yerine günübirlik ve kısa konaklamalı turları alıyorum..” (R, 2).

“.. Ben bekar olduğum için henüz bu konuda bir sorun yaşamıyorum fakat bazı evli rehberlerin çocukları büyüyene kadar işe ara verdikleri ve belirli bir süre sonra mesleğe döndüklerini biliyorum..” (R, 7).

Öte yandan, eşinden cinsiyet kaynaklı bir ayrımcılık ve/veya baskı görmediğini ifade eden bir katılımcının da aile ve çocuk sorumluluklarından dolayı uzun süreli turlara katılmak istememesi dikkat çekmektedir.

“..Her ne kadar eşimden çok destek görsem de uzun süreli turlara katılmayı tercih etmiyorum. Çünkü evimden ayrı geçirdiğim zamanlarda aklım evde ve çocuklarımda kalıyor. Bu durum hem tur motivasyonumu ve performansımı hem de psikolojimi olumsuz yönde etkiliyor..” (R, 6).

Kadınların Doğasına İlişkin Sorunlar ve Engeller

Uzun, belirsiz ve yorucu çalışma saatleri ile fiziksel temponun ve dayanıklılığın yoğun olduğu bir iş kolu olarak turist rehberliği, zorlu meslekler arasında kabul edilmektedir (Karacaoğlu ve Sert, 2018). Söz konusu koşullar meslekte çalışan tüm bireyler için geçerli olsa da kadının doğası ve toplumdaki çeşitli rolleri göz önünde bulundurulduğunda daha zorlu durumlar yaşanabilmektedir (Karamustafa ve Kılıçhan, 2019; Demirdelen Alrawadieh 2021). Evlilik, hamilelik, annelik gibi unsurların yanı sıra bazı kadın rehberler uzak destinasyonlarda, ağır iklim koşulları altında çalışmak, nispeten tehlikeli yerleri ziyaret etmek (örneğin Kapadokya'da klostrofobiye neden olan yeraltı şehirleri) ve yolcuları gece geç saatlerde havaalanından transfer etmek istememektedir. Gidilen yerlerdeki hijyen ve sağlık koşulları ile

kadınların menstrual döngüleri de kadın rehberlerin doğasından kaynaklı yaşadıkları endişeler arasında yer alabilmektedir (Öter ve Sonuç, 2014).

“..Yaratılışımız gereği narin canlılar olduğumuz için bazen daha kolay yorulabiliyoruz. Acentacıların büyük bir kısmı da bunu bahane ederek doğa yürüyüşü (trekking) gibi fiziki efor gerektiren turların üstesinden gelemeyeceğimizi ya da geç saatte olan turlara ulaşım sağlamakta zorlanacağımızı düşündükleri için erkek rehberleri tercih ediyorlar..” (R, 8).

“.. Acentacıların özellikle anne rehberlerin daha çabuk yorulabileceğini düşündükleri için bekar ya da çocuksuz kadın rehberleri tercih ettiklerine şahit oluyorum..”(R, 9).

“..Bence kadın rehberlerin aile kurmadan önce Anadolu ve yurt dışı turlarında belirli bir dönem çalışmaları gerekmekte. Çünkü aile ve çocuk sahibi olduktan sonra kendini geliştirme fırsatı ister istemez azalıyor..” (R, 13).

“..Acentalar bazen, kadın misafirini rehber ile aynı odada konaklatma çabası içinde olabiliyor. Bu durum hem rehberin istediği gibi dinlenememesine hem de hijyenle ilgili sorunlara neden olabileceğinden ben asla kabul etmiyorum..” (R,10).

Kadın Turist Rehberlerinin Mesleklerini İcra Ederken Karşılaştıkları Cinsiyet Kaynaklı Sorunlarla ve Engellerle Baş Etme Yöntemleri

Kadın turist rehberleri, yaşadıkları cinsiyet kaynaklı sorunlara rağmen meslekten ayrılmayı düşünmediklerini; aksine meslekte kalıp bu sorunlarla baş etmek istediklerini ifade etmektedir (Ateş vd., 2022). Katılımcıların yaşadıkları sorunlara ilişkin baş etme yöntemlerine verdikleri yanıtlar şu şekildedir:

“..Acenta, kaptan, işletmeler ve misafirlerimle aramdaki sınırı turuma başladığım andan itibaren koyuyorum. Kimseyle işimin dışında gereksiz muhabbetlere girmiyorum. Dolayısıyla sorunu en baştan çözmeye çalışıyorum..” (R, 1).

“..Acenta yetkilisi veya şoförlere abi ve abla gibi ünvanları kullanıp samimi olmuyorum böylelikle karşı tarafa üzerimde söz hakkı doğmasını engelliyorum ve faydasını görüyorum..” (R, 4).

“..Olası taciz ya da küçümsenme gibi durumlardan kaçınmak için olduğunuzdan farklı, daha mesafeli ve daha sert bir kişiliğe bürünmek gerekebiliyor..” (R, 7).

“..Acenta ve kaptana grup yönetimini benim sağlamam gerektiğini sakın, seviyeli, net ve kararlı bir şekilde hatırlatıyorum..”(R, 16).

“..Toplumsal baskı hususunda en büyük rolün bizzat kadın rehberin kendisine düştüğünü düşünüyorum. Biz kadınlar güçlü durarak, insanların baskılarına rağmen kendi doğrularımızı onlara anlatarak hatta kabul ettirerek gücümüzü ispat edebiliriz..” (R,6).

“..İşimi çok seviyorum, bu yüzden farklı bir iş yapmayı hiç düşünmedim. Ev ve iş hayatını beraber devam ettirebilmek için çözümler aradım. Çocuklar büyüyene kadar Türk aile düzenine göre hareket ettim. Gününbirlik turlar ve yakın mesafeli bölgesel turlarda çalıştım. Böylece hem çocuklarımın akşam yanlarında oldum hem de mesleğimi devam ettirebildim..” (R, 2).

“.. Bu meslekte uzun süre çalışmakta olan meslektaşarımla sohbet etmek, dertleşmek beni rahatlatıyor ve motivasyonumu artırıyor..” (R, 14).

Kadın Turist Rehberlerinin Mesleklerini İcra Ederken Karşılaştıkları Cinsiyet Kaynaklı Sorunların ve Engellerin Çözümüne Yönelik Önerileri

Cinsiyet kaynaklı sorunların ortadan kaldırılmasında en önemli çözümlerden biri şüphesiz ki turizm sektöründe yer alan tüm paydaşlara eğitim verilmesi ve ayrımın ortadan

kaldırılmasına yönelik stratejilerin geliştirilmesidir (Demirdelen Alrawadieh, 2021). Bu konuya vurgu yapan kadın rehberlerin düşünceleri aşağıda yer almaktadır:

“..Sektörde turizm kaptanlarının tur ilerleyişine hakim bir şekilde eğitilmiş olması gerekmekte. Hatta artık turizm kaptanı olabilmek için kurs ve sertifika programları düzenlenmeli. Böylece hem kadın rehberlerle doğru iletişim kurma hem de tur süreci hakkındaki kuralları bilerek hareket etme konusunda bilgi sahibi olabilirler..” (R, 11).

“..Kadın rehberler olarak en fazla sorunu araç kaptanlarıyla yaşadığımızı düşünüyorum. Fakat sadece kaptanların değil acenta sahiplerinin, çalışanların ve hediye eşya işletmecilerinin de eğitim görmeleri gerekiyor. Böylece, sektörde kadın rehberlere karşı olan saygı ve tutumun olumlu yönde etkileeneceğini düşünüyorum..” (R, 1).

Kadın turist rehberlerinin iş yaşamlarında karşılaştıkları sorun ve ayrımcılıkları ortadan kaldırmak için seyahat acentaları kadın rehberlere erkek rehberler ile eşit fırsatlar vermelidir. Kadın rehberlerin hem yetenek hem de bilgi birikimini ortaya çıkarabileceği ortamlar sunulmalıdır (Ateş vd., 2022). Katılımcıların bu konuya ilişkin sunduğu öneriler şu şekildedir:

“..Acenta sahipleri belli konularda pozitif ayrımcılık yapabilir. Acentalarda kadın personel sayısı artırılıp kadın rehberlerin önleri açılabilir. Bununla beraber kaptan veya diğer personelleri işe alırken daha seçici olup bu bireyler belli konularda belli bir eğitimden geçirilebilir..” (R, 7).

“..Seyahat acentalarının kadın rehberlere yönelik ön yargılarının kırılması ve kadın rehberlerin de fiziksel zorluk gerektiren turların üstesinden gelebileceğinin farkına varmaları için sektörde odalar ve turist rehberleri birliğinin kadınlara özel trekking turları düzenlemeleri bu konularda uzman kadın rehber sayısının artırılması bir çözüm önerisi olabilir. Böylece sahada trekking turlarında artan kadın rehber gören acentalar tur tercihlerinde kadın rehberlere de yer verecek bu tür turları gerçekleştirebileceğimizi fark edeceklerdir..” (R, 8).

Araştırmaya katılan kadın rehberlerden bazıları cinsiyet kaynaklı sorunların çözülmesinde ve meslekte olumsuz ayrımcılık algılarının ortadan kaldırılmasında TUREB ve meslek odaları yönetimlerine de görevler düşüğünü ifade etmektedir.

“..Kadın rehberlerin özellikle erkeklerle tur dağılımının eşit bir şekilde sağlanması için mutlaka birliğimizin ve odaların acentalar ve kadın rehberlere yönelik çalışmalar yürütmesi, sektördeki kadın rehber sayısının da artması gerektiğini düşünüyorum..” (R, 5).

“..Her sektörde meslekteki kadınlara yönelik dernekler mevcut, kadın rehberler adına da sivil toplum kuruluşu veya birlik çatısı altında bir birim kurulmasını öneriyorum..” (R, 9).

“..Kadın turist rehberlere karşı yapılan her türlü cinsel tacizin önüne geçmek adına cezai yaptırımların artırılmasına yönelik çalışmalar yapılmalı..” (R, 13).

Son olarak kadın turist rehberlerinden hemcinslerine yapılan çözüm önerileri ise şu şekildedir:

“..Misafirlerin tur sırasında rehberin ilgisini veya güler yüzlü olmasını yanlış anlamalarına karşı hem ilgiyi hem ciddiyeti dengede tutmak sorunsuz bir gidişata yardımcı olacaktır..” (R, 2).

“.. Sadece bizim mesleğimizde değil, tüm kadınların ne iş yaparlarsa yapsınlar ya da hiçbir iş yapmasınlar kendilerine sonsuz saygı gösterecek bir eşe sahip olmalarını temenni ederim. Toplumsal baskı konusunda saygılı bir eş muhakkak en iyi çözüm olacaktır..” (R, 6).

“.. Öncelikle başkalarının düşündüğü gibi ‘..ben kadını, arka planda durmalıyım..’ algısını içimizde yıkıp harekete geçmeliyiz. Bunu içimizde aştıktan sonra topluma da o şekilde lanse edebilmek kaçınılmaz..” (R, 12).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu makale, kadın turist rehberlerinin cinsiyet kaynaklı yaşadığı sorunların, engellerin belirlenmesi ve bunlara ilişkin çözüm önerileri sunmayı amaçlamıştır. Söz konusu kapsamda detaylı bir literatür taramasının ardından araştırma soruları oluşturularak 16 katılımcı ile gerçekleştirilen görüşmeler betimsel analize tabi tutulmuştur.

Araştırmaya katılan kadın turist rehberlerin meslek hayatlarında cinsiyete dayalı pek çok olumsuzluğa ve ayrımcılığa maruz kaldıkları tespit edilmiştir. Söz konusu sonuç, ilgili literatürdeki birçok çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir (Zengin vd., 2014; Öter ve Sonuç, 2014; Alaoudat, 2017; Hlanyane ve Acheampong, 2017; Arslan ve Şimşek, 2018; Erkol Bayram, 2020; Köroğlu vd., 2020; Yenilmez İnce vd., 2021; Susanty vd., 2021; Mousa vd., 2023; Gümüş Dönmez vd., 2023). Çalışmada, kadın turist rehberlerinin yaşadığı sorunların ve güçlüklerin hem sektörün ve mesleğin içindeki hem de dışındaki farklı nedenlerden kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen yanıtlara göre sorunlar; 1) sektörün yapısının (2) toplum ve aile yapısının ve (3) kadınların doğasından kaynaklı olmak üzere üç kategoride sınıflandırılmıştır. Sektörün yapısına ilişkin sorunlar genel olarak turizm endüstrisinin ve özellikle seyahat sektörünün paydaşlarının erkek çalışanlardan oluşmasından ve zaman zaman da erkek misafirlerden kaynaklanmaktadır. Kadın rehberler, erkek egemen bir iş piyasasında; seyahat acentalarının cinsiyetten kaynaklı olarak etik dışı davrandıklarını, turlarda kadın turist rehberi tercih etmediklerini, kadınların turu iyi yönetemediklerini düşündüklerini (Ateş vd., 2022), düşük ücret ödemeye zorladıklarını (Yenilmez İnce vd., 2021), araç şoförlerinin ve diğer erkek çalışanların kadın rehberlere karşı kaba ve saygısız davranışlarının olduğunu, rehberin cinsiyetinin kadın olmasından kaynaklı ciddiye alınmadığını (Köroğlu vd., 2020), emir almak istenmediğini (Zengin vd., 2014) ve tur esnasında şoförler, turistler ile diğer turizm çalışanları tarafından sözlü ya da sözlü olmayan, hatta fiziksel cinsel tacize maruz kaldıklarını (Öter ve Sonuç, 2014; Demirdelen Alrawadieh, 2021; Mousa vd., 2023) belirtmişlerdir.

İkinci önemli sorun ve engel olarak toplum ve aile yapısını işaret eden katılımcılar, kadının toplumdaki rolü itibariyle mesleklerini yerine getirirken çeşitli sorun ve baskılar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan elde edilen bulgular; toplum üyelerinin ve bazen de aile bireylerinin bakış açısıyla kadınların turist rehberliği mesleği kariyeriyle ilgili olumsuz algılara sahip olduğunu; rehberlik mesleğinin kadınlara uygun olmadığını düşünlüğünü (Aloudat, 2017; Erkol Bayram, 2020), kadınların erkeklere kıyasla aile hayatını koruma, ev düzenini sağlama ve çocuk bakma gibi konularda daha çok fedakârlık yapmak durumunda kaldığını; bu durumun da mesleklerini icra etme ve devam ettirme konusunda kariyerlerini olumsuz etkilediğini (Demirel, Yumuk ve Hacıoğlu, 2021) göstermektedir. Bununla beraber eş desteğinin mesleği devam ettirmede önemli bir rol oynadığına vurgu yapılmıştır. Son olarak kadınlığın doğasından kaynaklanan engellerin ise kadınların hassas fiziksel ve duygusal yapılarından kaynaklandığı söylenebilir. Kimi zaman mesleğin fiziksel güç gerektirmesi, yıpratıcı ve yorucu olması, sergilenen fiziksel performanstan dolayı ortaya çıkabilen sağlık sorunları, menstural döngüler ve turizm merkezlerindeki hijyen koşulları kadın rehberler tarafından zorluklar yaratabilmektedir (Güzel vd., 2014; Öter ve Sonuç, 2014; Yenilmez İnce vd., 2021). Kadın rehberler meslekte çalıştıkları cinsiyet kaynaklı sorunların ortadan kaldırılmasına yönelik olarak en çok sektör çalışanlarının eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi konusuna vurgu yapmıştır. Başta en çok iş ilişkisi içinde olunan seyahat acentaları olmak üzere tüm sektör paydaşlarının kadın rehberlerle olan saygı ve iletişimine dikkat ederek eşitlik ilkesiyle hareket etmeleri gerektiğine işaret edilmiştir. Bazı katılımcılar ise sorunların çözülmesinde ve meslekteki ayrımcılık algılarının ortadan kaldırılmasında TUREB ve meslek odaları yönetimlerinin de aktif olarak rol alması gerektiğini beklediklerini belirtmişlerdir.

Kadın turist rehberlerinin yaşadığı güçlüklerin oldukça çok ve çeşitli olduğu, zaman zaman da erkek rehberlerin sorunlarından ayrıldığı ortadadır. Bu nedenle kadın rehberlerin sorunlarına müdahale edilmesi gerekliliği büyük önem taşımaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgular ve ilgili alan yazından yola çıkarak araştırma kapsamında kadın turist rehberlerinin karşılaştığı cinsiyet kaynaklı sorunlara bir takım çözüm önerileri sunmak mümkündür:

- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı öncülüğünde TUREB ve meslek odaları aracılığıyla sektör paydaşları ve çalışanları ile rehberlerin ailelerine yönelik cinsiyet eşitliği, kadın turist rehberlerinin sektördeki yeri ve önemini vurgulayan eğitim seminerleri düzenlenerek bilinç düzeylerinin artırılması sağlanmalıdır.
- Kadın turist rehberlerinin iş-aile dengesini sağlayabileceği ve mesleki motivasyonunu arttırabileceği etkinlikler ve seminerler düzenlenmelidir.
- Kadın turist rehberlerini temsil edecek, haklarını koruyacak, sorunlarını gündeme getirecek ve kadın turist rehberliğinin güçlendirilmesi için çalışmalar yürütecek bir dernek kurulmalıdır.
- Seyahat acentaları, kadın rehberlerin aile ve kariyerleri arasında denge kurabilmelerine yardımcı olmalıdır. Bu kapsamda seyahat acentalarının, kadın rehberlerin yaşam döngülerine, evlilik, hamilelik ve annelik durumlarına, yaş ve fiziksel kapasitelerine göre çalışma koşullarını ayarlamalarına ve uygun turların sunulmasına yönelik düzenlemeler devlet eliyle teşvik edilmelidir.
- Seyahat acentalarının kadın turist rehberlerini çalıştırmalarıyla ilgili olarak kotalar getirilmelidir.
- Turist Rehberliği mesleğinde sözlü ve fiziksel tacizle ilgili caydırıcı cezaların getirilmesi sağlanmalıdır.

Bu araştırma, sadece belirli bir örnekteki kadın turist rehberlerinin algılarıyla sınırlandırılmıştır. Gelecekteki araştırmalarda örneklem sayısı arttırılabilir, erkek rehberlerin kadın meslektaşlarının sorunlarına ilişkin bakış açısını ve/veya erkek turist rehberlerinin endişelerini inceleyen çalışmalar tasarlanabilir. Bu sayede kadın turist rehberlerinin çalışma koşullarının daha detaylı bir şekilde değerlendirilmesi ve karşılaşılan ve karşılaşılabilecek sorunlara karşı daha yapıcı çözüm önerileri geliştirilmesi mümkün olabilecektir.

KAYNAKÇA

Ababneh, A. (2017). Tourist guides and job related problems, analysis and evidence from Jordan. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 18(2), 200-217.

Abd El Kafy, J. (2020). Challenges facing tour guide profession and their impacts on the Egyptian guides performance. *Journal of Association of Arab Universities for Tourism and Hospitality*, 19(3), 113-130.

Akbulut, O. (2006). *Ege Bölgesi'ndeki profesyonel turist rehberlerinin mesleki sorunları ve çözüm önerilerine yönelik bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Akgündüz, Y. & Eser, S. (2022). The effects of tourist incivility, job stress and job satisfaction on tourist guides' vocational commitment. *Journal of Hospitality and Tourism Insights*, 5 (1), 186-204.

Alrawadieh, Z., Demirdelen Alrawadieh, D., Olya, H., Erkol Bayram, G., & Kahraman, O. C. (2021). Sexual harassment, psychological well-being, and job satisfaction of female tour guides: The effects of social and organizational support, *Journal of Sustainable Tourism*, 1, 1-19.

Aloudat, A. S. (2010). *The worldview of tour guides: A grounded theory study*. Unpublished Doctoral Dissertation, University of Bedfordshire, UK.

Aloudat, A. S. (2017, March). Being in the minority: The challenges of being a female tour guide in Jordan. In *Networked innovations in guided tours. 5th International Research Forum on Guided Tours* (pp. 26-43).Denmark.

Aloudat, S. A., Black, R., & Everett, S. (2020). Tour guides' perspectives on their work and life: A case study of Jordanian tour guides. In G. Yildirim, O. Ozbek, C. Caglar Kilinc, & A. Tarinc (Eds.), *Cases on tour guide practices for alternative tourism* (pp. 18-38). IGI Global Publisher of Timely Knowledge.

Ap, J. & Wong, K. (2001). Case study on tour guiding: Professionalism, issues and problems. *Tourism Management*, 22, 551-563.

Arslan, A., & Şimşek, G. (2018). Kadın turist rehberlerinin yaşadıkları mesleki sorunlar: Aydın turist rehberleri örneği. *Journal of Travel & Tourism Research*, 13, 23-49.

Ateş, M., Kazan, İ. & Soybalı, H. H. (2022). Turist rehberliğinde ayrımcılık: Kadın turist rehberlerine yönelik bir uygulama. *Turist Rehberliği Dergisi*, 5(1), 1-16.

Ballenger, C. I. (2021). *A Phenomenological Study of How Tourism Impacts Work, Family, and Well-Being of Peruvian Tour Guides*. Unpublished Doctoral Dissertation, The Chicago School of Professional Psychology, USA.

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.

Barakazi, M. (2022). Profesyonel turist rehberleri tarafından algılanan sorunlar üzerine bir çalışma. *Avrasya Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 68-80.

Batman, O. (2003). Türkiye'deki profesyonel turist rehberlerinin mesleki sorunlarına yönelik bir araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 117-134.

Büyüktepe, H. S., Gökdemir, S., & Korkmaz, H. (2019). Turist rehberlerinin sorunları üzerine nitel bir araştırma: Çanakkale örneği. *Journal of Travel and Tourism Research*, (14), 94-117.

Chilembwe, J. M., & Mweiwa, V. (2014). Tour guides: Are they tourism promoters and developers? Case study of Malawi. *International Journal of Research in Business Management*, 2(9), 29-46.

Chowdhary, N., & Prakash, M. (2010). Tour guiding in India: A case study. *European Journal of Tourism and Research*, 3(1), 67-84.

Çetin, G. & Kızılırmak, İ. (2012). Türk turizminde kokartlı turist rehberlerinin mevcut durumunun analizi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 307-318.

Demirdelen Alrawadieh, D. (2021). Kadın turist rehberlerinin karşılaştıkları sorunların belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Journal of Hospitality and Tourism Issues*, 3(1), 1-15.

Demirel, N., Yumuk, Y., & Hacıoğlu, N. (2021). İş-aile rol çatışması ve kariyer devamlılığı ilişkisi: Kadın turist rehberleri üzerine bir değerlendirme. *Turist Rehberliği Dergisi*, 4(1), 48-63.

Dumanlı, Ş., & Köroğlu, Ö. (2018). Turist rehberlerinin stresle başa çıkma tarzları ile mizah tarzları arasındaki ilişkinin belirlenmesi, *Journal of Yaşar University*, 13(52), 328-342.

Ercenk, G. (1992). Turist rehberliği mesleğinin sorunları ve çözüm önerileri. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 14-16.

Erana, P. L. L. C., Tariga, J. N., & Baguilat, L. G. R. Praxis and challenges of tour guides in Quirino province, Philippines. *International Journal of Tourism & Hospitality Reviews*, 8 (2), 8-18.

Ercol Bayram G. (2020). Women as tour guide: A sample from Turkey. In *Women Empowerment in the World (Various Sectors)*. Eds. Gupta E.A., Gujrati, R & Uygun, H.) (pp. 70-83). Tradepreneur Global Academic Platform, UK.

Ercol Bayram, G., İpar, M. S., Keskin, M. & Ak, S. (2018, Nisan 27-28). Kadın rehberlerin toplumsal rolleri ve çalışma yaşamında karşılaştıkları cinsiyet temelli sorunlar. *I. Turizm Rehberliği Kongresi*, Balıkesir, Türkiye.

Eser, S. & Şahin, S. (2021). Turist rehberliği mesleğinde yaşanan güncel sorunlar üzerine bir inceleme. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1344-1355.

Gültekin, S., & Icigen, E. (2019). A research on professional tour guides emotional intelligence and problem-solving skills. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 20(2), 230-258.

Gümüş Dönmez, F. G., Gürlek, M., & Karatepe, O. M. (2023). Does work-family conflict mediate the effect of psychological resilience on tour guides' happiness?. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/IJCHM-01-2023-0077>.

Güzel, Ö., Türker, A. & Şahin, İ. (2014). Profesyonel turist rehberlerinin algıladıkları mesleki engelleri belirlemeye yönelik bir araştırma. *Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi*, 2, 173-190.

Güzel, F. Ö., & Köroğlu, Ö. (2015). Turist rehberlerinin mesleklerine yönelik pozitif ve negatif yönlü algılarının içerik analizi yöntemi ile belirlenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 16(1), 155-174.

Güzel, F. Ö., & Şahin, İ. (2018). Turist rehberlerinin bakış açısıyla Türkiye'de yaşanan olumsuz güncel gelişmelerin mesleğe etkileri ve çözüm önerileri. İçinde *Turist Rehberliği*

Üzerine Güncel Araştırmalar Eds: Hacıoğlu N, Avcıkurt C., Kılıç A &, Ulusoy Yıldırım H. (ss. 427-445) Ankara: Detay Yayıncılık.

Hacıoğlu, N., Saylan, U. & Sümbül, G. (2018). Türkiye'deki profesyonel turist rehberlerinin sorunları ve çözüm önerilerine yönelik bir araştırma. İçinde *Turist Rehberliği Üzerine Güncel Araştırmalar* Eds: Hacıoğlu N, Avcıkurt C., Kılıç A &, Ulusoy Yıldırım H. (446-455). Ankara: Detay Yayıncılık.

Hlanyane, T. M., & Acheampong, K. O. (2017). Tourism entrepreneurship: the contours of challenges faced by female-owned BnBs and Guesthouses in Mthatha, South Africa. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 6(4), 1-17.

Hu, W., & Wall, G. (2013). Tour guide management in Hainan, China: Problems, implications and solutions. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 18(3), 205-219.

Hwang, J., & Lee, J. (2019). Relationships among senior tourists' perceptions of tour guides' professional competencies, rapport, satisfaction with the guide service, tour satisfaction, and Word of mouth. *Journal of Travel Research*, 58(8), 1331-1346.

İlhan, Y. & Soybalı, H. H. (2018). Turist rehberlerinin mesleki sorunları üzerine bir araştırma. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1(1), 13-23.

Kabii, F., Okello, M. M., & Kipruto, N. (2017). Effects of tour guides training on their performance in Kenya. *Journal of Tourism and Hospitality Management*, 5(6), 233-250.

Karacaoğlu, S. & Sert, A. N. (2018). Turist rehberlerinin mesleki sorunları üzerine bir araştırma: Kapadokya örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(3), 81-99.

Karakaş, B. (2018). *Turist rehberlerinin mesleki sorunları ve çözüm önerileri: İstanbul örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.

Karamustafa, K., & Çeşmeci, N. (2006). Paket tur operasyonunda turist rehberlerinin karşılaştıkları yönetsel sorunlar üzerine bir araştırma. *Anatolia: Turizm Arastirmalari Dergisi*, 17(1), 70-86.

Karamustafa, K. & Kılıçhan, B. (2019). Delphi yöntemi ile profesyonel turist rehberliği mesleğine ilişkin sorunların tespit edilmesi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(4), 1348- 1365.

Köroğlu, Ö., Şahin, S., & Tetik, N. (2007, Eylül). *Turizm sektöründe bayan çalışanların sorunları: Bayan profesyonel turist rehberlerinin karşılaştıkları sorunları belirlemeye yönelik sınırlı bir örneklem üzerinde araştırma*. Sakarya Üniversitesi Karasu Meslek Yüksekokulu I. Ulusal Türkiye Turizmi Kongresi Bildiri Kitabı, (ss. 719-739). Ankara: Detay Yayıncılık.

Köroğlu, Ö., Ulusoy Yıldırım, H. & Balıkoğlu, A. (2020). Kadın turist rehberlerinin mesleki sorunlarının belirlenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31, 26-40.

Mak, A. H., Wong, K. K., & Chang, R. C. (2011). Critical issues affecting the service quality and professionalism of the tour guides in Hong Kong and Macau. *Tourism Management*, 32(6), 1442-1452.

March, B. (2022). *Giving voice to Australian professional tour guides: Perspectives of their challenges & expectations*. William Angliss Research Repository.

Masadeh, M., Al-Ababneh, M., Al-Sabi, S., & Allah, M. H. (2018). Female tourist guides in Jordan: Why so few. *European Journal of Social Sciences*, 56(2), 89-102.

Mason, M. (2010). Sample size and saturation in Phd studies using qualitative interviews. *Forum: Qualitative Social Research*, 11(3), 1-19.

Meged, J. (2017). Guides Crafting Meaning in a Flexible Working Life. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 17(4): 374-387.

Melia, D. (2017). *A career in tour guiding: A case study of Dublin, Ireland*. Conference Papers (pp1-31). Technological University Dublin, Ireland.

Mohammed, S. B. (2018). Women empowerment in the tourism sector; Female tour guide in Egypt. *Journal of Association of Arab Universities for Tourism and Hospitality*, 15(3), 74-78.

Mousa, M., Abdelgaffar, H., Salem, I.E., Chaouali, W., & Elbaz, A.M. (2023), From harasser tourists to above the law managers: female tour guides strategies for coping with sexual harassment, *Asia-Pacific Journal of Business Administration*, 35 (9), 3172-3192.

Öter, Z. & Sonuç, N. (2014). Cultural Heritage Interpretation in Gender Context: Case of Female Tourist Guides in Turkey. *Heritage, Tourism and Hospitality: International Conference* (pp. 66-77). Istanbul: Boğaziçi University.

Özkan, B. İ. (2022). Van ilinde yaşayan profesyonel turist rehberlerinin meslek sorunları. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (57), 1-16.

Prakash, M., & Chowdhary, N. (2010). What are we training tour guides for?: India. *Turizam*, 14(2), 53-65.

Prakash, M., Chowdhary, N., & Sunayana, (2010). Tour guides: Roles, challenges and desired competencies: A review of literature, *International Journal of Hospitality and Tourism Systems*, 3(1), 1- 12.

Prakash, M., Chowdhary, N. & Sunayana. (2011). Tour Guiding: Interpreting the Challenges. *Tourismos: An International Multidisciplinary Journal of Tourism*, 6(2): 65-81.

Pelit, E. & Katırcıoğlu, E. (2018). Turist rehberliği mesleğinde taraflar açısından yaşanan sorunlar üzerine bir değerlendirme. *Turist Rehberliği Dergisi*, 1(2), 74-94.

Rabotić, B. (2010, 4-5 March.). Tourist Guides. In *Contemporary Tourism, International Conference On Tourism And Environment*, (pp. 353-364). Philip Noel-Baker University, Sarajevo, Bosnia & Herzegovina.

Shidende, D. M., Kaijage, S. F., & Möbs, S. (2019). Towards enhancing tour guide professionalism in Tanzania through a tour guide portal. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 8(4), 1-25.

Susanty, S., Idrus, S., Sriwi, A., Paturusi, S. A., & Antara, M. (2021). Female tour guides in Lombok, Indonesia: Their existence and barriers. *Asia-Pacific Journal of Innovation in Hospitality & Tourism*, 10 (3), 123-136.

Taştan, H. & Genç, E. (2017). Turist rehberlerinin yaşadıkları mesleki zorlukların cinsiyete ve yıllara Göre İncelenmesi (ss. 857-867). *The First International Congress on Future of Tourism: Innovation, Entrepreneurship and Sustainability (Futourism)*, Mersin, Türkiye.

Toriyama, J. (2004). *Living with family and foreigners: Egypt female tourist guides' narratives on their family, work, and identity*. Unpublished Master Thesis, American University, Cairo, Egypt.

Tsaur, S. H. & Lin, W. R. (2014). Hassles of tour leaders. *Tourism Management*, 45, 28-38.

Turan, A. (2017). The role of tour guides in opening the eyes of tourists during a slum experience. In *5th International Research Forum on Guided Tours Conference* (pp.58-69), Denmark.

Turist Rehberleri Odaları Birliği-TUREB (2024). *Rehber İstatistikleri*. <https://www.tureb.org.tr/tr/RehberIstatistik/> (Erişim: 07.02.2024).

Ulusoy Mutlu, H., Balıkoğlu, A., Akgül, O., & Köroğlu, Ö. (2024). Turist Rehberlerinin Karşılaştıkları İş Kazaları ve Meslek Hastalıkları. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(1), 338-355.

United Nations World Tourism Organisation-UNWTO (2019). *Global Report on Women in Tourism*. 2 nd Edition. UNWTO, Madrid, Spain.

Wang, K. C., Jao, P. C., Chan, H. C., & Chung, C. H. (2010). Group package tour leader's intrinsic risks. *Annals of Tourism Research*, 37(1), 154-179.

Xu, Y. & McGehee, N. G. (2017). Tour guides under zero fare mode evidence from China. *Current Issues in Tourism*, 20(10), 1088-1109.

Yarcan, Ş. (2007). Profesyonel turist rehberliğinde mesleki etik üzerine kavramsal bir değerlendirme. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 18(1), 33-44.

Yazıcıoğlu, İ. Tokmak, C., & Uzun, S. (2008). Turist rehberlerinin rehberlik mesleğine bakışı. *Üniversite ve Toplum Dergisi*, 8 (2), 1-19.

Yazıt, H. ve Demirdelen, D. (2018). Turizm sektöründe cam tavan sendromu ve kadın. İçinde Erkol Bayram G., Bayram A. T., & Altınöz Sürücü, Ö. (Eds). *Turizm ve Kadın* (pp. 155-162). Ankara: Detay Yayıncılık.

Yenipınar, U., Çınar, B. & Bak, E. (2017). Turist Rehberliği Eğitimi ve Mesleğin Güncel Sorunları ve Çözüm Önerileri (ss. 656-666), 3. *Turizm Şurası*, Ankara, Türkiye.

Yenilmez İnce M., Yıldırım, G., & Çağlar, C. (2021). Challenges faced by female tourist guides and suggested solutions. In *Tourism Studies and Social Sciences* (Eds.) Vilian Krystev, Sabriye Çelik Uğuz, Recep Efe & Erol Kapluhan). (pp: 144-160). St. *Kliment Ohridski University Press*. Sofia, Bulgaria.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (8. Tıpkı Basım). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yuni, L. K. H. K., Putra, I. N. D., Budiarsa, M., Sari, N. P. R., Sudiarta, I. N., & Subadra, I. N. (2023). Investigating the motivations of Balinese women working as tour guides in Bali-a world cultural tourism destination. *Resmilitaris*, 13(3), 2423-2441.

Zafarghandi, M.M (2016). Iranian female tour guides' perceptions of working in the tourism industry, <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:958214/FULLTEXT01.pdf>

Zengin, B., Erkol, G., & Eker, N. (2014, Kasım). Rehberlik mesleğinde bir engel olarak cinsiyet ayrımcılığı: Bayan turist rehberleri üzerine bir araştırma (ss. 1144-1159). *15. Ulusal Turizm Kongresi Bildiri Kitabı*, Gazi Üniversitesi, Ankara: Nobel Yayıncılık.